

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pharao cum suis insequitur Hebræos; illi timent, rotorat eos Moses. Secundo, angelus in columna nubis interponit se inter Hebræos et Ægyptios, vers. 19. Tertio, vers. 21, Moses sua virga dividit mare, transierunt Hebræi. Quarto, vers. 29, Ægyptii insequentes, tum ab angelo, tum ab aquis recurrentibus obruantur.

1. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens : 2. Loquere filiis Israel : Reversi cas-
trametentur e regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum et mare contra Beelsephon ;
in conspectu ejus castra ponetis super mare. 3. Diciturusque est Pharao super filiis Israel :
Coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum. 4. Et indurabo cor ejus, ac persequetur
vos ; et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus. Scientique Ægyptii quia ego
sum Dominus. Feceruntque ita. 5. Et nuntiatum est regi Ægyptiorum quod fugisset pop-
ulus ; immutatamque est cor Pharaonis et servorum ejus super populo, et dixerunt :
Quid volumus facere ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis ? 6. Junxit ergo currum,
et omnem populum suum assumpsit secum. 7. Tulitque sexcentos currus electos, et qui-
quid in Ægypto currum fuit, et duces totius exercitus. 8. Induravitque Dominus cor
Pharaonis regis Ægypti, et persecutus est filios Israel ; at illi egressi erant in manu excel-
sa. 9. Cumque persequerentur Ægyptii vestigia præcedentium, repererunt eos in castris
super mare : omnis equitatus et currus Pharaonis, et universus exercitus erant in Phihah-
iroth contra Beelsephon. 10. Cumque appropinquaret Pharao, levantes filii Israel oculos,
viderunt Ægyptios post se ; et timerunt valde, clamaveruntque ad Dominum, 11. et
dixerunt ad Moysen : Forsitan non erant sepulera in Ægypto, ideo tulisti nos ut moreremur
in solitudine : quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto ? 12. Nunc iste
est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes : Recede a nobis, ut serviamus
Ægyptiis ? multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine. 13. Et ait Moyses
ad populum : Nolite timere ; state, et videte magnalia Domini quæ facturus est hodie
Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequamquam ultra videbitis usque in sempiternum.
14. Dominus pugnabit pro vobis, et vos lacebitis. 15. Dixitque Dominus ad Moysen : Quid
clamas ad me ? Loquere filiis Israel ut proficiantur. 16. Tu autem eleva virgam tuam,
et extende manum tuam super mare, et divide illud, ut gradientur filii Israel in medio
mari per sicum. 17. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur vos ; et glori-
ficabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus, et in carribus, et in equibus illius. 18. Et
scient Ægyptii quia ego sum Dominus, cum glorificatus fuero in Pharaone, et in carribus
atque in equibus ejus. 19. Tollensque se angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit
post eos, et cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum 20. stetit, inter
castra Ægyptiorum et castra Israel : et erat nubes tenebrosa, et illuminans noctem, ita ut
ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent. 21. Cumque extendisset Moyses
manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementer et urente tota nocte,
et vertit in sicum ; divisaque est aqua. 22. Et ingressi sunt filii Israel per medium siccæ
maris : erat enim aqua quasi murus a dextra eorum et læva. 23. Persequentesque Ægypti-
ii ingressi sunt post eos, et omnis equitatus Pharaonis, currus ejus et equites per me-
dium maris. 24. Jamque advenerat vigilia matutina, et ecce respiciens Dominus super
castra Ægyptiorum per columnam ignis et nubis, interfecit exercitum eorum : 25. et sub-

vertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii : Fugiamus
Israellem ; Dominus enim pugnat pro eis contra nos. 26. Et ait Dominus ad Moysen : Ex-
tende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus et equites
eorum. 27. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluculo
ad priorem locum : fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, et involvit eos Dominus
in mediis fluctibus. 28. Reversæque sunt aquæ, et operuerunt currus et equites cuncti
exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare : nec unus quidem superfuit ex
eis. 29. Filii autem Israel perrexerunt per medium siccæ maris, et aquæ eis erant quasi pro
muro a dextris et a sinistris. 30. Liberavitque Dominus in die illa Israel de manu Ægypti-
iorum. 31. Et viderunt Ægyptios mortuos super litus maris, et manum magnam quam
exercerant Dominus contra eos ; timuitque populus Dominum, et crediderunt Domino, et
Moysi servo ejus.

Vers. 1. 2. CASTRAMENTENTUR E REGIONE PHIHAIROTH, QUÆ
EST INTER MAGDALUM ET MARE, CONTRA BEELSEPHON.
— Quarta est hæc Hebræorum statio, sive mansio,
in qua a sinistris vallati erant mari, a tergo
exercitui Ægyptiorum eos persequentium, ante
et a dextris, præruptis montibus. Unde eos ibi ve-
lut muros in museipula comprehendere cogitabat
Pharao.

Pro e regione Phihahiroth, Septuaginta vertunt,
ἀπὸ τῆς ἑβραίων, quod Origenes interpretatur,
e regione ascensionis tortuosæ. Non bene alii ver-
tunt, e regione suburbiorum aut villarum, quasi
Septuaginta in Phihahiroth litteram cheth pro ain
acceperint, nomenque hoc derivarint ab עיר ir,
id est urbs ; at verbum Phihahiroth hebraice idem
est quod os foraminum : פה pe enim significat
os, חור chor foramen, ut Phihahiroth idem sit,
quod ingressus in speluncam rupibus inclusam,
et arcem ; os enim inuult angustias ingressus.

Sic « Magdalum » hebraice turrin sonat ; forte
fuit arx monti imposita. « Beelsephon » hebraice
idem est quod domus specule : quæ omnia indi-
cant loca hæc fuisse prærupta et inaccessa. Vide
chorographiam horum locorum in tabulis Adri-
chomii (1).

R. Salomon et Hebræi fabulantur Beelsephon
fuisse canem queniam, qui latratu prædebat
fugientes Hebræos, qualem in Hispania Numantina
fuisse testatur Abulensis.

Tropologicæ, a villis ad virtutem, a terra in
coelum enitentibus ardua calcanda est via. Ita Ori-
genes.

SUPER MARE, — ad mare, versus mare, juxta
mare.

Vers. 2. 3. DICTURUSQUE EST PHARAO, — postquam ab
exploratoribus Hebræos fugere intelligens, et di-
missionis eorum penitens, eos insequi cogitavit,
ut reducat.

(1) Necnon Dux Vignoles Chronologie, tom. I, p. 600,
tom. II, p. 488 ; atque Champollion, L'Égypte sous les
Pharaons, tom. II, p. 70. Winer, biblische Realwörter-
buch, ad h. vocem, Phihahiroth sitam fuisse putat in
ea regione, ubi hodie uris Adcharud existat.

SUPER FILIIS ISRAEL, — de filiis Israel. Sic Vir-
gilius :

Mælia super Priamo rogatans, super flestore nulla.

COARCTATI SUNT. — Hebraice נִכְבְּדִים nebhakim,
id est perplexi sunt, vel confusi sunt ; quia vide-
licet in arenis constituti, et circumquaque rupi-
bus, mari et armatis conclusi, exitum non inve-
nient ; itaque vel fame, vel gladio eos conficiam,
aut potius ad deditionem et servitum pristinam
eos redigam.

4. ET INDURABO COR EJUS, AC PERSEQUETUR VOS. Vers. 4.
— Sat patet ex consultatione prævia, vers. 3 et 5 ;
Pharaonem libere se obdurasse et obfirmasse, ut
persequeretur Hebræos ; dicitur tamen etiam Deus
eum indurasse, ut dixi cap. vii, vers. 3, quia sine
Dei permissa et certa providentia, nunquam es
obdurasset Pharao ; Deus enim, cui omnes rerum
omnium ordines subjacent, hoc Pharaonem ordi-
dine, cursuque rerum statuerat, quo his quæ se
obtulerunt, objectis, eum libere et sponte sua ob-
durandum præcebat. Quidquid enim a Dei pro-
videntia quovis modo manat, Hebræa phrasi Deus
agere dicitur ; utiturque subinde hæc phrasi Scrip-
tura, ut altissimum latissimamque rerum omnium
providentiam (cui omnes etiam impiorum volun-
tates subjacent, et a qua regulatur et diriguntur,
quocumque ipsi libuerit) in Deo commendat.

Hic vero accessit alia peculiaris Pharaonem
obdurandi ratio in Deo, videlicet, quod Deus He-
bræos in loca hæc areta adduxerit, eo quidem
proprio fine, ut omnem suam spem in Deum con-
jicerent Hebræi, sed unde Pharaonem eos inse-
quendi occasionem et voluntatem nunquam ex
pristina sua malitia, tyrannide et obstinatione
conceptorum prævidebat ; quam ejus voluntatem
malam non intendit Deus, sed solum positive vo-
luit permittere, itaque ad hoc, ut Pharaonem hæc
ratione pertraheret ad mare Rubrum, ibique pro
anteactis suis sceleribus et rebellionibus eum pu-
nirerit atque mergeret. Simili stratagemate belli-
co milites, ut hostem eliciant, et ad insidias in-
tentes pertrahant, pauci exiunt, hostique se os-

Sicut
autem he-
bræos pel-
lit ad in-
sidias,
ita Deus
Pharaonem pel-
lit ad

...tant; insequitur eos turmatim hostis; cedunt illi sensim, hostemque ad insidias pertrahunt: inde prodiit agmen instructum, quod hostem cingit et conficit; sicuti ergo pauci illi elicientes hostem eum fallere dicuntur, eumque pertrahere ad insidias, cum tamen proprie neque pertrahant ad insidias, neque fallant eum, sed tantum dent occasionem, qua illecti hostes eos persequantur, itaque sua culpa fallantur, et ipsi se fallant: simili modo cum Pharaone fecit hic Deus, ideoque dicitur eum obdurasse ad persequendum Hebræos.

Obduravit ergo hic Deus Pharaonem eo precepto quod Mosi dedit, vers. 2, nimirum, ut castrametaretur ad mare Rubrum, e regione Phihahiroth inter rupes et montes; unde *et obdurabo cor ejus*; sciebat enim Deus Pharaonem, ubi audisset Mosen et Hebræos jam non ad tres diebus ad sacrificium abiisse, sed absolute fugisse, eosque jam esse conclusos mari et rupibus, statim rediturum ad suum ingenium, et pristinum propositum dominandi Hebræis, ideoque obdurato et obfirmato animo eos persecuturum, eo quod certo sibi persuaderet se eos obtenturum, nec ipsos posse manus suas efugere.

Secundo, hanc occasionem objeicit Deus Pharaoni tam per multos, quam per seipsum, obijciendo ejus phantasie circa rem presentem cogitationes ex se indifferentes de Hebræorum amplitudine, fuga et facilitate eos reducendi, ex quibus sciebat eum se obduraturum ad persequendum Hebræos; idque permisit Deus, quia statuebat eum hac ratione pellicere ad mare Rubrum, ibique eum submergere; jam enim omnino conclusus erat apud Deum de Pharaone puniendo, et morte mulcendo, et apud Deum lata jam erat in eum sententia mortis, quam ut commode Deus exequeretur, usus est occasione jam dicta, qua eum pertraxit ad locum supplicii; hoc ergo loco obduratio in Deo non significat aliud, nisi iudicium et vindictam Dei in Pharaonem, qua eum pellexit ad carnificinam maris Rubri.

Vide hic in Pharaone, quam vera sit sententia 42 in *Sententiis* S. Augustini: « Nihil infelicius est felicitate peccantium, qua penalis nutritur impunitas, et mala voluntas, velut hostis interior roboratur. »

Et GLORIFICABOR IN PHARAONE, — quando eum d mare Rubrum pellectum aquis mergam cum universo exercitu; tunc enim omnibus apparebit gloriosa mea potentia, justitia et vindicta.

SCIENTIQUE EGYPTI, — et presentes mergendi, ut patet vers. 23, et reliqui, qui in *Egypto* manserunt, qui ita attoniti et percussi fuerunt suorum strage, et Dei Febræorum metu, ut quisque opera sua quibus distinebatur eo die, ne Pharaonem sequeretur, itaque cum eo mergeretur, Deum suum vocaret, ait Apollonius Abbas apud Palladium in *Lausiacis*, cap. LII.

5. IMMUTATUM EST COR (id est voluntas et sententia) PHARAONIS SUPER (contra) POPULUM — Hebræorum, presertimiram accedente exproliatione *Egyptiorum*; videbant enim jam se spoliatos iis que commodato tantum dederant Hebræis.

7. TULITQUE SEXCENTOS CURRUS. — Olim enim curribus falcatis, et in curribus depugnabant; currus enim sua falce demetebant homines, animalia, segetes; milites vero in ipsis curribus præliantes ferebantur et decurrebant in hostem: antiquissimi et primi currus, de quibus legimus, sunt hi Pharaonis.

Tropologice, currus Pharaonis sunt currus victiorum, de quibus vide S. Bernardum, serm. 39 in *Cant.*, ubi comparans Pharaonem cum diabolo, *Egyptum* cum sæculo: « Ibi, ait, populus eductus est de *Egypto*; hic homo de sæculo. Ibi prosternitur Pharo; hic diabolus. Ibi subvertuntur currus Pharaonis; hic carnalia et secularia desideria, quæ militant adversus animam, subruunt. Illi in fluctibus, isti in fetibus. Marini illi, amari isti. Puto et nunc clamare demonia, si forte contingat incidere in talem animam: Fugiamus Israel, quia Dominus pugnat pro eo. » Deinde Pharaonis, id est diaboli, principes et currus ita describit: « Habet namque malitia currus suum quatuor rotis consistentem: sevitia, impatientia, audacia, impudentia. Valde enim velox est currus iste ad effundendum sanguinem; qui nec innocentia sisilitur, nec patientia retardatur, nec timore frænatur, nec inhibetur pedibus; trahitur autem duobus admodum pernicibus equis, et ad omnem perniciem paratis, terrena potentia et seculari pompa; president duobus his equis aurige duo: tumor et livor; et tumor quidem pompam, livor vero potentiam agit. » Pari modo luxurie, inquit, rotæ quatuor sunt: otium, mollities vestium, ingluviens et libido; equi duo sunt prosperitas vite, et rerum abundantia; auriga sunt ignavia torpor, et infida securitas. Simili modo avaritiæ rotæ quatuor sunt: pusillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis obliquo; equi duo sunt tenacitas et rapacitas, cum suo auriga, qui est habendi ardor; sola siquidem avaritia, quoniam conducere plures non patitur, uno contenta est servitore: hactenus S. Bernardus. Idem in *Sent.*: « In Scriptura, ait, inveniuntur tres currus. *Primus* est elatio potentie temporalis, cujus auriga est tumor presumptionis et audacie, habens equum proprie confidentie. Rotæ ejus sunt præcepis mobilitas vanitatis, et felix successio prosperitatis. Hic est *varius* Pharaonis, in quo moritur. *Secundus* est altitudo conversationis et vite. Auriga ejus est sermo comminationis divine, habens equum votum perseverantia. Rotæ ejus sunt horrenda terribilitas tormentorum, et mira delectabilitas premiorum. Hic est currus in quo legit cum Philippo Eunuchus, *Act. viii. Tertius* currus est celsitudo contemplationis et gratie. Auriga ejus est

Currus Pharaonis sunt currus victiorum, quæ quæ?

amor celestis patrie, habens equum desiderium beatitudinis et vite. Rotæ ejus sunt improbatio glorie mundialis, et divine reverentia majestatis. Hic est currus igneus in quo Elias rapitur in caelum. »

Duces. — Hebraice סוליסט *solistata*, id est, triumviros. Unde et Septuaginta *tristatas* vertunt; hinc apparet quod præscio illo tempore tres soleant præfici, esseque præfecti in exercitu et in aula principum. Unde S. Hieronymus in *Ezech.* cap. XXIII: « Tristate, ait, qui et terni statores vocantur, nomen est secundi gradus post regiam dignitatem; de quibus scriptum est, *II Reg. XXIII, 19*: Ad tres primos non pervenit (tres enim fortissimos milites et duces habuit David), qui principes equitum pedumque erant, pariter et tributorum, quos nos magistratus utriusque militiae, et præfectos annonarii tituli nominamus. » Aliter Gregorius Nyssenus in *Canticum Mosi*, et Græcus Scholiastes: Antiqui, inquit, magnos faciebant currus, ut tres homines caperent, quorum unus erat auriga, duo reliqui milites pugnantes; hi dicuntur tristate, vel tristatas vocant robustos, et eos, qui adversus tres possent consistere. Hesychius vero: Tristata, inquit, est satelles regius, quia tria vibrabat hastilia. Alii: Tristata, inquit, idem est quod triarius.

Tropologice, tristate, vel terni statores sunt demones, qui stant in omnibus vite hujus viis, ut vel in factis, vel in verbis, vel in cogitationibus homines ad peccatum impellant. Ita Origenes (1).

10. ET TIMEVERUNT VALDE. — Non enim erant assueti bello et gladiis, sed oneribus et jugo: esto essent sexcenta millia armatorum; sic enim centum millia rusticorum facile a decem millibus exercitatorum militum conficiuntur.

CLAMAVERTUNQUE AD DOMINUM, — in voces desperandas eruperunt; unde increduli tam dure cum Mose expostularunt: nil enim nisi mortem, vel servitutem exspectabant, uti sequitur. Quare non videtur verum, quod ait Josephus, Hebræos parasse se ad prælium, ut configerent cum *Egyptiis*. Nimirum talia ipse subinde historie affingit, quæ faciunt ad honorem suæ gentis.

13. NOLITE TIMERE. — Moses duro et incredulo populo mansuete respondet, memor vocationis Dei, et salutis populi potius, quam injuriarum. Josephus ait Mosen populum tumultuantem placasse et animasse hac oratione: Deus vos in arcum hunc locum concludi voluit, ut hic suam in vos curam et potentiam ostenderet: hic ergo locus magis vos ad spem excitare debet; Deus enim maxime adest in arduis, quando spei superest minimum. Ille vos ex *Egypto* vocavit, ille viam et exitum dabit, ipse potest hosce montes in planitiem, et hoc mare in terram vertere.

(1) Vers. 8. *Egressi erant elata manu*, id est, gestientes et triumphantes de *Egyptiis*, ait Gesenius; palam, inspectantibus omnibus, ait Rosenmullerus. Melius Maurer, potentia magna, scil. Dei ope adiuti.

Tristata qui?

Vers. 10.

Vers. 13.

Oratio Mosis ad populum et Josue.

MAGNALIA. — Hebraice יְשׁוּעָה *iesuca*, id est salutem.

14. DOMINUS PUGNABIT PRO VOBIS, ET VOS TACEBITIS. — vos quiescetis, otiose et jucunde hanc Dei pro vobis pugnam et prælium spectando (2).

Moraliter, vide hic quam fortiter in arctis sperare in Deum, eumque invocare debeamus, quamque intrepide eum vocantem, per avia et invia sequi debeamus, ac contra spem in spem cum Abrahamo credere, quod ipse nos tubatur, et ad felicem exitum perducet. Ita Psaltes, *Psal. XXVI, 3*: « Si consistant, inquit, adversum me castra, non timebit cor meum; si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo. » Et Job, cap. XIII, vers. 15: « Etiam occidit me, in ipso sperabo. » Recte S. Augustinus in *Solitudo*, cap. XV: « In arduis et arctis constanter Deo crede, eique te totum committe, quantum potes; ita etiam ipse te ad se sublevare non desinet, nihilque tibi evenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiam si nescias. » Ita Psaltes, *Psal. IV, vers. 10*: « In pace, ait, in idipsum dormiam, et requiescam: quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. » Spes enim non confundit; quia Deus, qui jubet magna a se sperari, fidelis est, majorque et liberalior omni spe nostra. Hinc Ecclesiasticus, cap. II, vers. 14, asserit: « Scitote quia nullus speravit in Domino, et confusus est. » Et Isaias, cap. XL, vers. 31: « Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assument penas sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient. » Et Habacuc, cap. III, vers. 18: « Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. » Deus enim, quia magnificus est, non vult spe nostra vinci, sed eam superare: hinc merita supplicium excedit et vota.

Hujus autem spei eos et basis est bona conscientia: « Quoniam si cor nostrum non reprohenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et nequaquid petierimus, accipiemus ab eo, » ait Iobannes, *Epist. I, cap. III, vers. 21*.

Rursum solerter hic advertit, et disce singulare remedium contra omnes tentationes et tribulationes esse, si quis in iis non fiat pusillanimis, nec murmuret, sed Deo generoso se resignet, eique gratias agat. Audi Abbatem Sanctum, in *Vitis Patrum*, tract. *De Fortitudine*: « Frater, inquit, quidam erat in cella, et venit super eum tentatio, et si quis eum videbat, nec salutarem eum volebat, neque in cellam recipere; et si opus habebat panem, nemo mutuabat ei; et si de messe veniebat, nemo eum, sicut erat consuetudo, ut referret, invilabat. Venit autem semel de messura per cauma, nec panes habuit in cella sua; et in his omnibus gratias agebat Deo. Videns autem Deus patientiam ejus, abstulit bellum tentationis ab eo. Et ecce quidam statim ostium pulsabat, tra-

Moraliter, in arctis alios desuperantibus in se.

Gratiarum actio elidit tentationes.

A patientiam tentationis refert Deum.

(2) Alii: Taceite, clamare desinite.

hens camelum onustum pane; quod cum vidisset frater illa, cepit flere dicens: Dominus, non sum dignus vel modice tribulari. Et cum transisset tribulatio ejus, tenebant eum fratres in cellis suis, et repaebant eum. » Qui ergo despiceris, odia pateris, rideris, angustiaris. tribularis, sequere et experire hanc praxim, Deo gratias age: Deus animos multabit, omnesque tibi beneficos effleat, ac tentationem auferet. Novi qui reipsa idipsum experti sunt non semel. Merito ergo S. Chrysostomus, tom. V, scripsit homiliam hoc argumento: « Quod maximum lucrum in tribulationibus est gratiarum actio. »

Denique vide hic: « Hebraeis, quam verum sit illud *Isaia* xxx, 48: « in spe et silentio erit fortitudo vestra. » Quid est silentium? quanti est taciturnitas? Audi Joannem Climachum, *gradus* 41: « Taciturnitas est mater orationis, captivitas vocatio, ignis divini amoris observatio, cogitationum diligens inspectio, specula hostium, lacrymarum amica; memorie mortis operatrix, iudicii indicatrix, quietis conjux, scientie adjectio, secretus in Deum profectus, occultus ascensus. » De silentio plura dicam *Isaia* xxx.

Vers. 15. 13. DIXITQUE DOMINUS AD MOYSEN: QUID CLAMAS AD ME? — Subicit Scriptura more Hebraeo factum prævium, videlicet Mosen ferventi mentis in Deum elevatione coram eo orasse, esseque prolocutum ea, quae paulo ante, vers. 13 et 14, dixerat Hebraei: quem proinde Deus exaudiens dicit: « Quid clamans ad me? » non reprehendens ejus orationem, sed blandiendo eum consolans, docens et excitans ad miraculi sequentis, puta transitus maris Rubri, spem et aggressum. Hanc enim vim sepe apud Hebraeos habet interrogatio, ut illa Christi ad matrem: « Quid mihi et tibi est mulier? » non castigatio, sed spel est probatio eam exacuens. Sic *Genes.* xlvi, 19, dicunt *Aegypti* Josepho: « Cur moriemur te vidente? » Et Dominus ad Mosen, *Exodi* cap. iv, vers. 2: « Quid est quod tenes in manu tua? »

Porro, « clamor, inquit S. Bernardus, serm. 16 in *Psal.* xc, in Dei acribus est desiderium vehementer; » contra remissa intentio est vox submissa. Sic S. Augustinus, *Quaest.* lli, et S. Hieronymus in *Psal.* v, et S. Chrysostomus, homil. *De muliere Chananaea*, ubi pulchre docet, quomodo ubivis, etiam dum cum aliis versamur, mente ad Deum clamare nos oporteat. Vere dixit ille: « Apud Deum valet non magnus clamor, sed magnus amor. » Et Cassiodorus in *Psal.* xvi: « Ipsius est oratio perfecta, cuius et causa clamat, et lingua, et actus, et sermo, et vita, et cogitatio. » Et S. Augustinus in *serm.*: « Cum oras, ait, clama non voce, sed mente. Nam et tacentes exaudit Deus, nec queritur locus, quantum sensus. Jeremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Job nudus in sterquilinio triumphat, paradysum latro de cruce invenit: non est locus ubi non sit Deus. »

Josephus Mosen ita orasse tradit: « Tuum est, Domine, hoc mare, tuus est hic mons, qui nos claudit: si vis, et potest hic te jubente aperiri, et illud in terram verti: possumus et per aerae sablimes effugere, si ita servare nos tibi placeat. »

16. UT GRADIATUR FILII ISRAEL IN MEDIO MARI, — per ipsum mare altum et vastum; medium ergo hic non praecise medium significat; sic ille ait: « Mediis silicemus in undis. »

17. EGO ACTEM INDURABO COR AEGYPTIORUM, UT PERSEQUANTUR VOS. — Objiciam enim oculis et menti eorum vestigia (vosque siccio pede mare transeuntes), quae ipsi fidenter et audacter insequuntur, nescientes tibi sibi laqueum parari. Rarsus, Deus hic admittit *Aegyptiis* apprehensionem et timorem incedendi per alveum maris Rubri; unde per illum, aequae ac per terram animose ingressi sunt, ut persequerentur Hebraeos. Sic ergo excaecavit et obduravit eos Deus, ut eos in hanc muscipulam illiceret, caperet et opprimeret.

19. TOLLENSQUE SE ANGELUS DEI, QUI PRAECEDEBAT CASTRA ISRAEL, ABIT POST EOS, ET CUM EO PARITER COLUMNA NUBIS. — « Angelus, » scilicet in columna hac nocte proficiscebatur Hebraei, uti jam dixi. Unde Chaldaeus vertit, *erat nubes, et obscuritas* *Aegyptiis*. *Israel autem erat lux tota nocte*. En quomodo eadem columna Deus suos protegat, eadem virtus, quae piis lucet, impiis excaecat; sic crux Christi virtus est credentibus, Judaeis vero scandalum (1).

21. CUMQUE EXTENDISSET MOSES (INVOCATO PRIUS NUMINE, AIT JOSEPHUS) MANUM SUPER MARE, ABSTULIT ILLUD DOMINUS FLANTE VENTO (CUM SIMUL EODEM TEMPORE AFFLARET VENTUS) VEHEMENTI ET URENTE TOTA NOCTE, ET VERTIT IN SICCAM. — Putant aliqui, uti S. Basilii in *Catena*, hanc maris divisionem factam esse per ventum urentem, vel propellentem et extrudentem aquas, vel easdem siccantem et absorbentem; sed hoc parum est credibile, neque enim idem ventus aquas impellere, aut siccare, et simul easdem sistere, ne in alveum vacuum defluerent, potuisset. *Secundo*, ut demus id fieri potuisse, tamen mox ut cessabat ventus, aquae maris elatae refluxissent in alveum suum pristinum, et tunc profundum; cessavit autem ventus, dum transiret Hebraei, quia alioqui molestissimum eis fecisset transitum.

Igitur Mose extendente virgam super mare, mox, non ventus, sed Angelus divisit mare, ita ut utrumque in modum muri intumescens consisteret, relicta in medio via, qua Hebraei transirent; ventus vero a Deo immixtus est tantum ad

tus, albi sessor equi, rubei coloris vexillum bajulans, lorica indutus, curtis ad cubitos manibus, antecedebat exercitum. Hic tanquam Angelus Domini exercitum viarum sequens compendia, ad aquas prius incognitas congruis et commodis stationibus castra metari docebat: qui illis deducit Hierosolymam usque, illo admirabili perfunctus ministerio ab omnium mox evanuit oculis. Ita Gulielmus Tyrius, lib. XVI *Belli sacri*, cap. XII, et ex eo Baronius, anno Christi 1144.

20. ET ERAT NUBES TENEBROSA; ET ILLUMINANS NOCTEM, ITA UT AD SE INVICEM TOTO NOCTIS TEMPORE ACCEDERE NON VALERENT, — q. d. Columna haec nubis ea parte, qua *Aegyptios* respiciebat, ita densabatur, itaque se instar crasse nubis expandebat, ut *Aegyptii* Hebraeos neque cernere, neque accedere possent; sequerentur tamen praecedentem se columnam nubis: eadem tamen columna ea parte, qua Hebraeos respiciebat, habebat speciem ignis, castra eorum illuminans, ut possent proficisci et transire mare Rubrum; assidue enim hac nocte proficiscebatur Hebraei, uti jam dixi. Unde Chaldaeus vertit, *erat nubes, et obscuritas* *Aegyptiis*. *Israel autem erat lux tota nocte*. En quomodo eadem columna Deus suos protegat, eadem virtus, quae piis lucet, impiis excaecat; sic crux Christi virtus est credentibus, Judaeis vero scandalum (1).

21. CUMQUE EXTENDISSET MOSES (INVOCATO PRIUS NUMINE, AIT JOSEPHUS) MANUM SUPER MARE, ABSTULIT ILLUD DOMINUS FLANTE VENTO (CUM SIMUL EODEM TEMPORE AFFLARET VENTUS) VEHEMENTI ET URENTE TOTA NOCTE, ET VERTIT IN SICCAM. — Putant aliqui, uti S. Basilii in *Catena*, hanc maris divisionem factam esse per ventum urentem, vel propellentem et extrudentem aquas, vel easdem siccantem et absorbentem; sed hoc parum est credibile, neque enim idem ventus aquas impellere, aut siccare, et simul easdem sistere, ne in alveum vacuum defluerent, potuisset. *Secundo*, ut demus id fieri potuisse, tamen mox ut cessabat ventus, aquae maris elatae refluxissent in alveum suum pristinum, et tunc profundum; cessavit autem ventus, dum transiret Hebraei, quia alioqui molestissimum eis fecisset transitum.

Igitur Mose extendente virgam super mare, mox, non ventus, sed Angelus divisit mare, ita ut utrumque in modum muri intumescens consisteret, relicta in medio via, qua Hebraei transirent; ventus vero a Deo immixtus est tantum ad

h. l.: *Et facta est columna illa, apparuit ut nubes et tenebra* (nubes tenebrosae; est hendiadys), scilicet ex una parte (*Aegyptiorum*); et eadem illa *colustravit noctem*, scilicet ex altera parte (Hebraeorum). Probe tenendum, non duplicem columnam, alteram nubis, ignis alteram, sed unam tantam fuisse, talem quidem, quae interitum noctis speciem, nocti flammam lucentis referret.

(1) Hanc vers. ex hebr. ita interpretatur Maurer ad h. l.: *Et facta est columna illa, apparuit ut nubes et tenebra* (nubes tenebrosae; est hendiadys), scilicet ex una parte (*Aegyptiorum*); et eadem illa *colustravit noctem*, scilicet ex altera parte (Hebraeorum). Probe tenendum, non duplicem columnam, alteram nubis, ignis alteram, sed unam tantam fuisse, talem quidem, quae interitum noctis speciem, nocti flammam lucentis referret.

hoc, ut alveum jam divisum, aequisque vacuum plane siccaret et solidaret, auferendo quicquid in eo reliquum erat humiditatis et lutulentum.

Divisio ergo maris in tanta latitudine, subito facta est ab Angelo; exsiccatio vero fundi maris per ventum, successive facta est, inquit Cajetanus, Ita et Abulensis et Pererius.

Nota: Hanc maris divisionem ingentem fuisse, tum quoad latitudinem (mare enim Rubrum habet spatium sex leucarum in latitudine, ut docet Adrichomius), tum quoad longitudinem; nam per eam transire debebant spatio unius noctis, imo mediae tantum noctis, omnia castra Hebraeorum, quae praeter cursum et jumenta, facile constabant tribus millionibus hominum: ergo longitudo hujus scissurae maris debebat esse ingens, ut per eam simul incedere et transire possent plurimi hominum et animalium ordines: si enim unus post alium transisset, impendisset in transitu plures, non solum dies, sed et septimanas. Hanc Mosis fiducia imitatus S. Hilarius simile in mari miraculum patravit. Nam circumdatus a piratis, cunctis trepidantibus substrictis a Moedicis, ait, fidei, quare trepidatis? Numquid plures sunt quam Pharaonis exercitus? tamen omnes Deo volente submersi sunt: ne porrecta manus contra venientes: Hucusque venisse sufficere; statimque piratae, quantumcumque remigerant, retro ad litus repulsi sunt, » ait S. Hieronymus in ejus Vita.

PLANTE VENTO VEHEMENTI ET URENTE. — Hebraice est, cum vento Orientali forti. Orientalis autem calidus est et urens. Septuaginta et Philo putant fuisse Austrum, et consequenter per contrarium, puta Aquilonem, reductum fuisse mare, cum obruit *Aegyptios*; nimirum sicuti Meridies annumeratur Orienti, ita et Auster Euro Orientali. Vide dicta cap. x, vers. 13 (2).

Nota: Hebraei accesserunt ad mare sub initium noctis, et primae vigiliae: mox Moses percussit mare, illudque statim divisit Angelus, ac statim induxit ventum validum et urentem, qui ab initio noctis usque ad medium noctem et ultra jugiter flans siccauit alveum: siccauto alveo, et cessante vento, Hebraei post mediam noctem in tertia vigilia ingressi sunt maris alveum, et circa medium quartae vigiliae, vaserunt omnes ad alterum litus: *Aegyptii* vero circa finem tertiae vigiliae, Hebraeos insequentes, ingressi sunt mare; sed mane approximante in quarta vigilia, cum jam Hebraei essent mare transgressi, *Aegyptii* vero omnes essent in medio mari, id est maris alveo, mox Mose per virgam percutiente aquas, illis in pristinum

Columna illuminans Hebraeos, et obscurans Aegyptios

Sic virtus piis lucet, impiis excaecat

Ventus non divisit mare Rubrum

S-d Augustinus

Quarta divisio facta est in mari Rubro?

Oste hanc fortis in viciis maris Rubri.

alveum redeunt operuerunt et oppresserunt Pharaonem omnesque Egyptios.

Hoc Mosis miraculum imitari se velle finxit Pseudomoses Cretensis, tempore Theodosii Imperatoris sub annum Domini 433. Audi Socratem, lib. VII Hist. cap. xxxvii: «Judeus, inquit, quidam veterator se Mosen esse simulavit, deque caelo demissum dixit, ut Judeos qui Cretam insulam incolebant, per mare in continentem in terram promissionis traderet: se namque eundem esse, qui olim Israel em mare Rubrum ducens, conservasset. Ubi dies ab eo praestituta advenit, ille praecedere, subsequi omnes cepit. Eos ergo ad promontorium mari imminens deducit: ex eo se in mare praecipitare jubet. Primi ita faciunt; ac pars praecipitio obtriti, pars aqua demersi perierunt; ac multo plures interissent, nisi Christiani piscatores et mercatores eos extraxissent, et alios se praecipitare volentes prohibuissent. Pseudomoses requisitus non comparuit: unde opinio fuit eum demonem fuisse: inde multi Judaei ad Christum conversi sunt.»

TOTA NOCTE. — Non quod tota nocte, sed quod majori ejus parte faverit hic ventus, scilicet usque ad ingressum Hebraeorum in mare, qui factus est post mediam noctem; nam ipsi ante lucem non tantum ingressi, sed et transgressi sunt maris alveum cessante jam vento: postquam enim Hebraei mare transgressi sunt, mersi sunt Egyptii eos insequentes in vigilia matutina.

40 in 12 sectiones divisum ait mare? Affirmat Hebraei.

DIVISIOQUE EST AQUA. — Tradunt Hebraei, quos sequitur Origenes hic hom. 3, et Genebrardus in Psal. cxxxv, mare Rubrum divisum esse in 12 sectiones, sive partes, ita ut pari gressu per illud incederet 12 tribus: quaelibet enim in sua sectione incedebat. Probatque hoc ex Psal. cxxxv, vers. 13, ubi dicitur: «Qui divisit mare Rubrum in divisiones;» plures ergo erant, nimirum 12, tot enim erant tribus.

Verum incerta est haec traditio, cujus nulla est mentio in Scriptura, quae rem tam memorabilem non tacuisset; imo unicam tantum fuisse maris sectionem docent Philo, Theodoretus, Abulensis, Lyranus et Euthymius in Psal. cxxxv, et alii: atque satis innuit Scriptura, cum divisam ait esse aquam, sicuti findimus ligna, dum ea in duas partes dissecamus. Deinde vers. 22, ait murum fuisse aquae a dextera Hebraeorum, et a sinistra, eoque per medium alveum incesse: ergo una fuit sectio, non duodecim. Favet etiam huic sententiae id, quod dicitur Psal. cv, vers. 9: «Deducit eos in abyssum (græce τὸ ἄβυσσος, in abyssu) sicut in deserto,» id est via latissima, quales sunt in deserto, verbi gratia in myricis Campiniensibus; una ergo tantum maris fuit, eaque latissima sectio.

Ad illud Psal. cxxxv, respondeo: Divisionem vocari divisiones, tum propter

nem, quia una erat instar plurium, inquit Lyranus; tum quia divisiones ponuntur pro rebus, vel partibus divis; hæc autem erant plures, id est duæ: nam Hebraei eundem habent pluralem, et dualem numerum: unde plura vocantur. Divisiones ergo hic vocantur duo latera maris divisi, quæ quasi duo muri utrimque consistebant, medium præbentes transitum Hebraeis. Has divisiones explicat hic Moses, dum dicit quod Deus ita divisit mare, ut aquæ essent Hebraeis pro muro a dextris et a sinistris.

22. ET INGRESSI SUNT FILII ISRAEL PER MEDIUM SICCI MARIS. — præeunte Mose, ait Josephus. Hebraeorum traditio est, tribum Jucæ ejusque ducem Aminadab, cæteris trepidantibus, primum ingressum esse mare, ideoque tribum Juda deinceps fuisse primam et ducem aliarum, meritam esse regnum; et huc alludi Cantic. cap. vi, vers. 11: «Anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.» Et Osee cap. xi, vers. ultimo: «Judas autem descendit testis cum Deo, et cum sanctis fidelis;» licet S. Hieronymus ibidem hanc traditionem fabulam vocet.

Nota 3 sicci: non enim ita siccus erat maris fundus, ut sicca est arena, sed ut siccus est campus per quem sicco pede amene transeunt viatores. Hoc enim est quod ait Sapientis cap. xix, vers. 7: «In mari Rubro via sine impedimento, et campus germanicus de profundo nimio;» quod licet Jansenius ibi figurale explicet, q. d. Ita jucunde transierunt Hebraei per alveum maris, ac si transissent per campum frondibus et floribus vernantem: tamen melius noster Joannes Lorinus ibi, et Pineda in Job cap. xxvi, vers. 3, proprie accipiunt. Tradit enim Plinius, lib. XIII, cap. xxv, Rubri maris alveum herbidum esse, oleæ laurique feracem. Addit noster Gaspar Sanchez in Isaie cap. lxiii, vers. 33, Deum, uti miraculo siccavit et complanavit Hebraeis alveum maris Rubri, ita et miraculo effecisse ut idem alveus subito germinaret et vernaret instar amœnissimi campi ad Hebraeorum consolationem et oblectationem. Celebrat enim ibi Sapiens opera non naturæ, sed miraculosa Dei.

Vide hic Dei in suos bonitatem et potentiam: «Si voluntati ejus obtemperes, si legem ejus sequaris, ipse tibi elementa, etiam contra naturam suam servare compellet,» ait Origenes. Ita servare fecit ignem tribus pueris in fornace Babylonica, ut eis immitteret suavem auram, et quasi ventum roris refrigerantem, impios vero Chaldaeos combureret. Ita servare fecit aquas diluvii Noe, eum in arca vectando et conservando, impios vero submergendo. Ita servare fecit leones Daniell in lacu; solem Josue ad prosequendam victoriam, Josue x, 13; Jordanem Hebraeis ad transitum in Chanaan, Josue iii, 16; tonitrua Samuël, I Reg. xii, 18; corvos Eliae, ut panem et afferrent; ursos Elisæo, ut pueros ei conviciantes et lanarent. Ita Christo et Apostolis ser-

vers 22 Mose primus, secundum Aminadab ingressus est mare

Divisio nem maris Rubri redigitur ad causas naturam tribum ruit Gentiles

Rebellentur.

Sancit servituti omnis creatura.

Refelluntur.

Divisio maris Rubri et Jordanis in quatuor

vivit ignis in Pentecoste; aer et venti, cum eo jubente siluerunt; mare, cum super illud ambulavit, et cum eo jubente Petro piscanti copiam piscium dedit; terra et saxa, cum in passione scissa sunt; Angeli, cum stellam Christi nati indicem Magis dederunt, cumque cecinerunt: Gloria in excelsis Deo. Ita servierunt pisces et aves S. Francisco, cum et concionanti applauserunt et cantilarunt, eoque rursus jubente siluerunt. Ita Satory et Fauni iter ad S. Paulum ostenderunt S. Antonio, et leones ungibus effoderunt sepulcrum, in quo S. Paulum sepeliret. Ita Gregorio Thaumaturgo servivit mons, dum loco cessit, ut ecclesiam edificaret; item Lycus fluvius, dum se contraxit, ne in agris exundaret. Ita Theodosio imperatori pio servierunt venti, dum tela hostium in ipsosmet retorserunt, in pugna contra Eugenium tyrannum. Ita aranea servierunt S. Felici Nolano, dum eum subito sua tela texerant, ne a persecuentibus inveniretur. Memoria ejus agitur 14 januarii.

Vestigia hujus ingressus et transitus Hebraeorum, ac tractus currum, rotarumque orbitas manere, et divinitus semper reparari, tum in litore, tum in ipso mari Rubro tradit Orosius, lib. I, cap. x (ubi addit circa hoc tempus contigisse quoque Phaetomis incendium). Idem insinuat Diosdorus in Catena, qui fuit præceptor S. Chrysostomi, qui et addit Gentiles hunc transitum Hebraeorum sicco pede per mare, ascripsisse non miraculo, sed reciprocaioni maris. Idem dixerunt Memphis teste Eusebio, lib. IX De Prepar. cap. ult.; quin et Josephus dubitat an divisio hæc maris miraculosa fuerit, an naturalis. «Nam et Alexandri Magni ducta, inquit, mare Pamphylium cessit, et iter aperuit, cum Deus ejus opera, ad destruendum Persarum imperium, uti decrevisset.»

Verum clarissimum est hanc divisionem maris fuisse ingens miraculum: nulla enim maris reciprocatio mare findit, ita ut in medio ejus fiat via amplissima ad transeundum, uti hic factum est; refluxus enim maris nudat tantum aquis littora, vel littoribus vicina loca. Rursus nullus refluxus maris efficit, ut utrimque aquæ instar muri assurgant, et consistant immobiles, donec transeat populus, et mox revolvantur in hostes eum persequentes.

Quod de mari Pamphylio ait Josephus, illud Alexandro cessisse, fabula est; nam, ut docet Strabo, lib. XIV, Alexander non illud penetrando et pervadendo, sed illius litus obliquando tantum, cum suis transivit umbilico tenus; prospera tamen in hac sua audacia usus est fortuna, in eo quod, in hieme illud transiens, fluctibus illius redundantibus, ab iis non sit oppressus.

Nota: Huic divisioni maris similis fuit divisio Jordanis, facta sub Josue, per quam Hebraei penetrarunt in Chanaan; eadem tamen illi dissimilis fuit, primo, in eo quod divisio maris facta est

per Mosen, extendentem in illud suam virgam; divisio vero Jordanis facta per praesentiam arcus Domini. Secundo, in mari divisio aquæ utrimque quasi muri consisterunt; in Jordane vero inferior pars defluxit in mare Mortuum, superior substitit et intumuit assidue aquis affluentibus; cum vero transissent Hebraei, non subito, sed sensim detumuit et defluxit, ne ripas et campos obrueret, et hac parte mirabilior fuit divisio Jordanis quam maris Rubri. Tertio, in mari submersi sunt Egyptii; nullus vero mersus est in Jordane. Quarto, in mari Deus inmisit ventum ad fundum limosum siccandum: id vero non fecit in Jordane, quia ejus alveus est parvus et arenosus. Hinc patet longe majorem et mirabiliorem fuisse divisionem maris, quam Jordanis. Unde Chananaei alique Gentiles, illa audita, obstupuerunt et elanguerunt, ut patet Josue ii, 11, et Judith cap. v, vers. 12.

Allegorie Apostolus, I Corinth. x: «Patres, inquit, nostri in Mose baptizati sunt in nube et in mari.» Baptizati sunt, scilicet typice, et in figura, ut ibidem ait Apostolus; nam transitus Hebraeorum per mare Rubrum significabat Christianos per baptismum et sanguinem Christi baptismum contentum, transire in novam vitam gratiæ; nubes significabat sanctificationem Spiritus Sancti, Moses Christum, virga crucem, Pharaeo diabolum et peccatum, manna Eucharistiam. Ita Theodoretus, Origenes et Ambrosius, lib. II De Sacram. cap. vi; Augustinus, serm. 90; Prosper, I part. Prædica. cap. xxxvii; Tertullianus, lib. De Baptismo, cap. ix; Cyprianus, epist. 76 De Magnum, et alii.

Tropologie, pulchre docet Nyssen in Vita Mosis, quomodo vita cum armis suis mergere debeamus. «Egyptiorum enim equites, inquit, pedes et currus, sunt animi passionés, quibus servitute homo subjicitur. Quid enim ab illo Egyptiorum exercitu ira effusa, voluptas effrenata, dolor immoderatus, avaritie fœditas differt? nonne quasi hasta tremens ire impetus est? nonne quasi effrenati equi hæc et illic currum trahentes, nimia volupates animum vexant? Erant etiam Tristate in curribus, tres videlicet in singulis bellatores, quibus tripartitam animi potestatem intelligi credimus, rationalem scilicet, concupiscibilem, irascibilem, has tres potencias depravatas.» Deinde docet et hæc omnia baptismi mergi, et cum ex eo emergimus, nihil ex iis atrahendum esse, sed omnia in aqua submersa relinquere debere.

24. JAMQUE ADVENERAT VIGILIA MATUTINA, ET ECCE RESPICIENS DOMINUS SUPER CASTRA ÆGYPTIORUM PER COLUMNAM IGNIS. — To respiciens significat colum-nam nubis quasi se aperuisse, ut Angelus in ea latens per lumen coruscum se ostenderet, et intueretur castra Ægyptiorum, ac mox in ea ejacularetur tonitrua, fulmina, lapides, aut ignita tela, quibus rotas et equites curribus excussit, ut hic

over ab his discrepant. Primo. Secundo. Tertio. Quarto.

Allegorie de transitu maris Rubri significabat baptismum.

Densitas ejus calantes in Ægypto.

dicitur. Unde et Ægyptii dixerunt: « Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos. » Ita Lyranus et alii. Audi et Josephum: « Accesserunt, inquit, et imbres de celo, et aspera tonitrua fulgoribus simul intermicantibus; fulmina quoque deserebantur; nihilque omnino deerat eorum, quæ ab irato Deo hominibus ad perniciem immiti solent, nox quippe caliginosa nimis ac tenebrosa eos comprehendit, atque ita totus ille exercitus est deletus, ut ne nuntius quidem eladis domum reverteretur. » Unde et hic, vers. 28, dicitur: « Neo unus quidem superfuit ex eis. » Ecce hic quam verum illud: « Fortuna vitrea est; dum splendet, frangitur. (1) »

INTERFECIT EXERCITUM. — partem exercitus; est synecdoche: nfm alia pars hac celesti suorum strage territa, dum fugam parat, ab aquis recurrentibus est absorpta.

Ubi nota hanc cladem e celis ab Angelo illatam contigisse, antequam revolveretur mare per Mozen; nam post Angeli cladem territi fugerunt Ægyptii, fugientibusque occurrerunt aquæ maris ad suum alveum redeuntes, jam a Mose revolute, quibus reliqua a priore clade exercitus pars absorpta est et submersa, ut patet vers. 26 et seq.

Josephus scribit hac clade universim perisse in mari Rubro Ægyptiorum scutorum peditum ducenta milia, et equitum quinquaginta milia. Perit et ipse Pharaos, sed ultimus, si credimus Hebraeis et Abulensi, ut nimirum prius omnium suorum spectaret cladem, antequam eadem ipse periret, itaque longius et gravius cruciaretur. Eusebius in *Chronic.* hunc Pharaonem vocal Cenchrem.

VERS. 27. 28. ET SUBVERTIT ROTAS CURRUM. — Septuaginta vertunt, *κατέβηκε τὰς ἀμαξὰς τῶν ἰσραηλῶν*, impedit, vel colligavit rotas currum. Unde videntur ipsi pro *והפך ואת* *vaiasar*, id est amovit, abiecit, evertit, legisse *והפך ואת* *vaiasar*, id est constrinxit, ut scilicet progredi non possent. Unde et Vatablus verit, *constrinxit rotas currum, et duxit eos graviter, vel diffucult, q. d.* Agebant ægre currus suos Ægyptii, ut solent magna difficultate agi, cum constructæ vel detractæ sunt rote. Verum Hebræa habent *vaiasar*, et ita legit Chaldaeus, Noster et alii (2).

PEREBANTURQUE IN PROFUNDUM. — Currus enim prius elati per rotas, jam rotis excussis simul cum rotis deprimebantur in profundum, id est

(1) Hebræi ante exilium noctem in tres vigilias dividebant: prima erat ab occasu solis usque ad horam decimam (ex nostra diei ratione), indeque usque ad horam secundam matutinam erat sexta; tertia inde ab illa hora usque ad solis ortum durabat. Is vero tum paulo ante horam sextam fuit; Israelite enim mense aprilii exierunt. » Hæc Rosenmull. ad h. l.

(2) Versum 28 ex hebr. ita vertit Maurer: *Et fecit, ut celsa aberraret rota currum ejus, et ut ægre duceret, propt. et fecit aberrare (Cl. Deut. VII, 4) rotam currum ejus, Ægyptii, et fecit progreffi eam cum difficultate.*

Omnis Ægypti ad unum in mari perierunt.

Ægyptiorum ad unum in mari perierunt.

in ipsum maris alveum jam aquis vacuatum, et mox iis rursus replendum. Hebraice est, *duxit eos, scilicet rotas, « in gravitatem, »* id est, in profundum; est metalepsis, quia gravia tendunt in imum et profundum: hinc gravitas vocatur ipsa profunditas.

Moraliter discite hic *primo*, quam verum sit illud *Sapient.*: « Omnis potentatus vita brevis, » et maxime, « omnis tyrannidis vita brevis. » En tibi Pharaos a Mose monitus, monitaque contemnens, cum acerrime Hebræos opprimit in latere et luto, post mensem unum vita et regno spoliatur. Julius Cæsar invasor imperii, post triennium in curia a senatoribus confossus interiit. Cyrus a monarchia sua, puta a capta Babylone, triennium duntaxat regnavit, atque a Thomyri regina Scythiarum cæsus, capiteque amputato, ac luto culum sanguine plenum coniecto, ab eis insultante audit: « Satiata te, Cyre, sanguine, quem tantopere silivisti. » Alexander Magnus sex annos tantum a cæso Dario ut monarcha imperavit. Quare Apelles pinxit cum quasi fulgur, quod tui subito apparet, ita et cito disparet.

Secundo, quam verum sit illud Poete:

Ad generum Cereis (ad Plutonem, ad Orcum) sine cæde et sanguine pauci Descendant reges, et sicca morte tyranni.

Excubat enim in tyrannos justa Dei vindicta, ut qui alios vita et bonis spoliarent, iisdem violenter ab aliis spoliarent. Ita Pharaos, ita Cæsar, ita Cyrus, ita Alexander violenta morte sublati sunt. Ita Diocletianus et Maximianus tyranni jurarunt se Christianos omnino deleturos, aut imperium deposituros: quare cum Christianos delere non possent, indignantes eodem die imperium deposuerunt; et paulo post Maximianus imperium recipere volens, a Constantino imperatore ad laticum Massilie adactus est; Diocletianus tunc et putredine a Deo immissa consumptus est. Ita Aurelianus imperator, persecutor Christianorum, post annum a rege Persarum captus, factus est orbis Indibrium: rex enim eo pro scabello utabatur, cum equum esset consensurus; idem Bajazeti Turcarum tyranno fecit Tamberlanes rex Tartarorum. Ita Julianus Apostata post biennium imperii, celesti telo confossus occubuit. Ita Valens Arianus orthodoxorum persecutor, in palatibus a Gothis in casa, ad quam victus confugerat, combustus est. Ita Anastasius hæreticus impieque Imperator a Deo fulmine percussus, in tartara dejectus est. Ita Nero, cum sibi manus pro debilitate inferre non posset, a suo spadone interemptus est. Ita Decius, Maxentius, Domitianus, Otho, Galba, Vitellius, alique plurimi tyranni celeri et violenta morte perierunt.

Tertio, discite hic vanitatem regnorum pompæque mundi. Quid est vita humana? est comœdia, in qua unus personam regis, alius personam militis, alius rusticæ, alius consiliarii, alius

Moraliter discite hic primo, quam verum sit illud Sapient. : « Omnis potentatus vita brevis, » et maxime, « omnis tyrannidis vita brevis. »

Tyrannorum mors est violenta.

Epitaphium Pharaonis.

Vanitas regni est.

civis agit; in morte finitur hæc comœdia; tum quisque suam personam, quam gessit, suas vestes, suos titulos ponit. M. Antonius, ut refert Seneca, lib. VI *De Beneficis*, cap. III, cum fortunam suam alio, ad Cæsarem, transire videret, et sibi nihil relictum præter jus mortis, dixit: « Hoc habeo, quodcumque dedi. » Augustus ipse Cæsar, qui 52 annos in tanta felicitate et gloria regnavit, moriens vocavit amicos, atque eos rogavit: « Satisne belle personam meam egi? » utique in imperio, quasi in comœdia: cumque illi annuerent: « Valete ergo, inquit, et plaudite; » atque reductis cordibus animam exhalavit infelix, iturus ad tartara.

Ubi jam currus, equites et aquilæ Augusti? ubi pompæ? ubi triumphus? ubi voluptates? ubi libidines? o quam jam mallet Augustus nunquam fuisse Augustus: quam mallet pauper fuisse rusticus Christianus! « Remanent in sæculo, inquit S. Ambrosius in *Luc. XII*, cuncta quæ sæculi sunt: sola virtus comes est defunctorum. » Quare ab impio in morte: Regna et opes quæ parasti, cuius erunt? respondebit: Heu non mea amplius erant, sed aliorum. Quare a justo: Quæ parasti, cuius erunt? respondebit: Mea erunt in sempiternum. « Opera enim illorum sequuntur illos; » eadem bona per virtutem, per pauperes in coelum transtuli, ex temporaneis reddidi sempiterna. Audi denique epitaphium Pharaonis.

Ubi nunc, Pharaos, tua sceptrâ, tui currus, tua castra? ubi tuus fastus, draco magne, qui habitabas in medio fluminum tuorum, et devorabas alias gentes? ubi tua vox: « Non cognosco Dominum; mens est fluvius, et ego feci memelipsum? » quomodo cecidisti de celo, Lucifer, qui mane oriebaris? Spoliasti Hebræos, nunc ipsi spoliant te: miseristi infantes eorum, nunc ipse mergeris in mari Rubro, mergeris in sanguine tuo: devorasti eos, nunc pisces vorant te, et factus es esca corvis et populis Æthiopum. Sed hæc temporanea et exilia sunt: audi æterna, et in æternum lugenda: « Detracta est ad inferos superbia tua: subter te sternetur tinea, operimentum tuum erunt vermes; » descendisti in profundum lacu cum damnatis, ubi vermibus non moritur, et ignis non extinguitur. Occurrerunt tibi gigantes, reges et tyranni, dicentes et gratulantes: « Et tu vulneratus es sicut et nos, nostri similis effectus es. Numquid iste est vir qui conturbavit terram, » qui concussit gentes? ecce jam solus est, nudus et miserabilis, uti nos. Demones acclamarunt tibi: Veni, Pharaos, habita nobiscum cum igne devorante, cum ardoribus sempiternis, ubi fumus tormentorum ascendit in sæcula sæculorum. Audite hæc, reges, audite, principes:

Discite justitiam mori, et non temerè Divos.

VERS. 27. 28. REVERSUM EST PRIMO DILECULO AD PRIOREM LOCUM. — Hebraice est, reversum est ad fortitudinem suam, vel ad robur suum, hoc est, ut Chal-

dæus verit, *reversum est ad suam vigorem*, id est ad statum et locum naturalem, in quo quasi vivit et viget mars (1).

Nota: Deus, id est Angelus vice Dei, aut potius Angeli plures (neo enim unus per sex millia, quibus latum erat mare Rubrum, se extendere, ibique aquas omnes suspendere potuisset), qui aquas maris hucusque, donec scilicet transiret Hebræi, suspenderant et detinuerant, nunc iis transgressis, et Ægyptiis ingressis, eas rursum dimittunt, ut violento impetu in pristinum alveum protererent, serie tamen ordinata: nam primo ab eis dimissa sunt aquæ, quæ erant juxta litus, illæque primo coierant, deinde sequentes sensim ulterius; unde fugientibus Ægyptiis, et ad litus suum recurrentibus, eminus occurrerunt aquæ hoc ordine coentes: ut scilicet tanto terribilior esset eorum pompa et submersio, quanto longiore pavore et expectatione erat formidabilior, cum eminus aquas ultroces, quibus mergendi erant, sensim coire et adventare, diutino intuitu conspicerent; nam sæpe « pejor est bello timor ipse belli. »

29. FILII AUTEM ISRAEL PERREVERUNT PER MEDIUM SINUS MARIS. — Est ancephalosis; jam enim antequam mergeretur Ægyptii, mare hoc pertransierant Hebræi: in altera enim ripa Moses consistens, manusque super et contra mare extendens, quasi hoc signo aquas revocans, eas jam reduxerat, cum Hebræi jam agerent in tuto littore, Ægyptii vero in mare mergerentur. Recapitulat ergo hic Moses antea dicta, ut incoluit Hebræis memoriam tantæ liberationis, et tam felicis mirique transitus per mare, ut illi jugiter illud recolant, Deoque gratias agant.

Quæres, an Hebræi transierint mare transversum, ita ut in partem adversam, sive litus oppositum penetrarint?

Negant Rabbinus, Abulensis et Burgensis, putantque Hebræos in hoc transitu fecisse semicirculum, scilicet circuisse eos montem, sive scopulos deserti Etham, qui directum in Chanaan iter per terram impediabant, et in mare Rubrum procurrebant; ita ut per mare circumgressi sint hos scopulos, redierintque reflexo itinere ad idem litus Ægyptum spectans, per quod ingressi fuerant mare, non tamen ad eundem littoris locum. Probat *primo*, quia tam vastum mare (quod Adrichomius asserit habere, ubi est latissimum, spatium sex leucarum in latitudine), non poterunt Hebræi tantilo tempore, puta tribus vel quatuor horis, penetrare, ex uno littore in adversum pervadendo, præsertim cum infer eos essent pueri, senes, oves aliaque impedimenta.

(1) Alii cum Schultens, ad *perennem suam fluxum*, *והפך* enim ait Schultens proprie *stabilitatem et perennitatem* valere, tum vero *copiam et abundantiam* significare, et hic quidem *reversum maris*, id est nativum illum atque inabruptum aquarum impetum, quo continuo astu fervent et reciprocantur maria.

VERS. 29.

An Hebræi transierint totum mare pertransierant ad litus oppositum?

menta plurima. *Secundo*, quia Hebraei post transitum viderunt Aegyptiorum cadavera fluitantia: Aegyptii autem non tam profundo ingressi fuerant mare, ut in adversum litus ejici possent. *Tertio*, Numer. xxxiii, 7, Hebraei post transitum maris dicuntur venisse in solitudinem Etham: Etham autem non trans, sed eis mare erat; nam ibi fuit tertia Hebraeorum mansio, uti jam ante vidimus cap. xiii, vers. 20.

Afirmat Verum contraria sententia est communis, scilicet Hebraeos totam maris latitudinem transisse ab uno litore in aliud oppositum pervadendo; hoc enim diserite tradit Josephus, Philo et Nysseus. Idem innuit Scriptura, cum narrat aquas maris esse fissas, et Hebraeos per medium maris transisse; nam juxta Rabbiorum sententiam hic non tam transitus, quam circuitus aut gyratio maris fuisset. Deinde id patet ex chorographia: ut enim ex Aegypto et mari Rubro perveniatur in Sina, transiri debet mare Rubrum; hoc enim interjacet inter Sina et Aegyptum; licet enim ex Ramesses in Sina, et magis in Chanaan pedestris sit via directa, quae ad latus relinquit mare Rubrum, tamen via haec rubibus undique in longum ita est obsepta, itaque praerupta, ut castra Hebraeorum per illam transire non potuerint, sed Deo duce flexerint iter per mare Rubrum, quod necessario pervadendum erat, ut videre est in tabulis Adrichomii, pag. 416. Errant ergo qui aliter sentiunt.

Ad *primum* respondeo, Hebraeos in transitu hoc impendere potuisse quinque horas; nam statim a media nocte mare ingredi coeperunt, et sub auroram in litus adversum penetrarunt. Rursum, potuerunt transire mare ea parte et loco, ubi est angustius, minusque latum. Adde Angelum eos roborasse, et incitasse ad accelerandum. Hinc enim dicitur, *Psal. civ, 37*: «Non erat in tribubus eorum infirmus.» Et sane, ut verum fatear, tam celer transitus tot millionum hominum et animalium, tam brevi tempore naturaliter, sine miraculo fieri non potuit. Ubi enim tot alia, tam aperta et illustra miracula videmus, mirari non

Miraculo Hebraei transierunt mare tam brevi tempore.

debemus, si et in celeritate transeundi miraculum fuerit.

Ad *secundum* respondeo, Aegyptiorum cadavera in adversum litus fuisse propulsa et ejecta, eo quod mare ex altera parte eis fugientibus et redeuntibus occurreret, itaque in adversam partem eos propelleret: addit Philo et Josephus vi ventorum id effectum esse. Non dubium Angelum sive per se, sive per ventum, sive per mare Aegyptios ad litus adversum, in quo erant Hebraei, impulsisse, idque ad majorem Hebraeorum exultationem et consolationem, utque ipsi hostibus spolia detrahere, itaque se ditare possent.

Ad *tertium* respondet Cajetanus desertum Etham fuisse vastissimum. Nam eodem cap. xxxiii Numer. dicuntur Hebraei tribus diebus in eo iter fecisse; extendit se ergo Etham tam eis mare, quam ultra.

Alter respondet Lyranus, scilicet desertum hoc aliud fuisse ab illo Numer. xxxiii, utrumque tamen dictum esse Etham. Sic enim plures urbes et pagi eadem habent nomina.

Denique tradunt Hebraei, in hoc egressu Hebraeorum ex Aegypto et transitu maris Rubri, montes vicinos, partim quasi admirantes tantum prodigium, partim gratulantes populo Dei, exiliisse et quasi tripudiasse; et hoc velle *Psaltem, Psal. cxlii, 4*, cum canit: «Mare vidit et fugit: Jordanis conversus est retrorsum. Montes exultaverunt (græce *ἔστην*, id est, *moti sunt de loco*) ut arietes, et colles sicut agni ovium. Quid est tibi, mare, quod fugisti? Montes, exultastis sicut arietes?» Sicut enim maris fuga, sic et montium exultatio, hoc est exilitio et saltus, proprie non metaphorice accipienda videtur. Ita Hebraei, quos sequitur Cajetanus a Gebrardus in *Psal. cxlii, 5 et 6*, et noster Sanchez in cap. *Lxiv Isaia, vers. 1*. Alii tamen cum Jansenio illum locum *Psalmi cxlii* exponunt de terræ motu qui contigit in Sina, cum ibi daretur lex. *Eccli. xix, 18*. Solet enim *Psaltes* varia miracula variis locis et temporibus facta quasi perstringendo conjungere. Fides ergo hujus miraculi sit penes Hebraeos.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moses et Hebraei canunt epinicion Deo: idem facit Maria cum feminis, vers. 20; secundo, veniunt Hebraei in Mara, ubi Moses amaras aquas in dulces vertit, vers. 23; inde pergunt in Elim, quæ fuit sexta mansio Hebraeorum in deserto.

1. Tunc cecinit Moyses et filii Israel carmen hoc Domino, et dixerunt: Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est: equum et ascensorem dejecit in mare. 2. Fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem; iste Deus meus, et glorificabo eum: Deus patris mei, et exaltabo eum. 3. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens

nomeꝛ ejus. 4. Currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare, electi principes ejus submersi sunt in mari Rubro. 5. Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis. 6. Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine: dextera tua, Domine, percussit inimicum. 7. Et in multitudine gloriae tuae deposuisti adversarios tuos: misisti iram tuam quæ devoravit eos sicut stipulam. 8. Et in spiritu furoris tui congregatae sunt aquae: stetit unda fluens, congregatae sunt abyssi in medio mari. 9. Dixit inimicus: Persequar et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea: evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. 10. Flavit spiritus tuus, et operuit eos mare; submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. 11. Quis similis tui in fortibus, Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia? 12. Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra. 13. Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti, et portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum. 14. Ascenderunt populi et irati sunt; dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim. 15. Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor: obriguerunt omnes habitatores Chanaan. 16. Irruat super eos formido et pavor, in magnitudine brachii tui: fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti. 17. Introduces eos, et plantabis in monte hæreditatis tue, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es, Domine: sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus tuæ. 18. Dominus regnabit in æternum et ultra. 19. Ingressus est enim eques Pharao cum curribus et equitibus ejus in mare, et reduxit super eos Dominus aquas maris: filii autem Israel ambulaverunt per siccum in medio ejus. 20. Sumpsit ergo Maria cum tympanis et choris. 21. Quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est: equum et ascensorem ejus dejecit in mare. 22. Tulit autem Moyses Israel de mari Rubro, et egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non inveniebant aquam. 23. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amaræ: unde et congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem. 24. Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus? 25. At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum: quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. Ibi constituit ei præcepta, atque judicia, et ibi tentavit eum, 26. dicens: Si audieris vocem Domini Dei tui, et quod rectum est coram eo feceris, et obederis mandatis ejus, custodierisque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem posui in Aegypto, non inducam super te: ego enim Dominus sanator tuus. 27. Venerunt autem in Elim filii Israel, ubi erant duodecim fontes aquarum, et septuaginta palme: et castrametati sunt juxta aquas.

vers. 1. 1. TUNC CECINIT MOYSES ET FILII ISRAEL CARMEN hoc, — quo exultantes de tam felici maris transitu, et Aegyptiorum submersione, gratias agunt Deo, ejusque magnificentiam et potentiam celebrant; deinde introductionem sui in Chanaan prophetant. Est ergo hoc carmen epinicion, propheticum et Eucharisticum (1).

Quali metro conscriptum sit hoc carmen et canticum omnium antiquissimum (nam Lini, Musei et Orphei hymnos et carmina plus trecentis annis antecessit), modernis Hebraeos et Latinos latet: perit enim prisca Hebraeorum poesis. Josephus assertit hoc carmen hexametrum versu compositum esse, sed qui ejus sint pedes, quæ

(1) «Nachtigall (sub Otmani nomine latitans), in Commentatione quam inscripsit, *Fragmente über die altmännliche Bildung der den Israeliten heiligen Schriften*, hunc hymnum, qualem nunc eum legimus, a Mose et Israelitis decantatum fuisse, vix creditibile esse putat, quod ejusmodi popularum parum exultantium *improvisum* quæ brevissima esse solent, imo paucis verbis compre-

hendantur, quales illud mulierum carmen amobaram, I Sam. xvii, 7. Similiter, quod trajecto feliciter mari Aegyptiisque submersis ejus fluctibus Hebraei cantantur *improvisum* non nisi versibus 1 et 21 constituisse existimat, qui præsentibus Mose, Aarone et Miriana a choris virorum et mulierum alternantibus iterum iterumque repetiti essent, intercinente subinde populo **וַיִּשְׂרְצוּ**. Reliqui